

Protos. Hrisostom Ciuciu

Ascultarea – taina viețuirii în Hristos

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Doxologia
Iași, 2022

Cuprins

„Ascultare, răsai în inimile monahilor noștri!”	7
Introducere	9
Ascultarea în viziunea Părinților trezvitori (niptici)	17
1. Caracteristicile ascultării	18
1.1. Ascultarea este în sine cea mai mare jertfă, calea cea mai scurtă către mântuire și premisa cunoașterii lui Dumnezeu	19
1.2. Ascultarea trebuie făcută deplin, până la moarte, fiind calea chenozei (golirii), a lepădării totale de sine	25
1.3. Ascultarea este desăvârșirea în dragoste; Ascultătorul este Adam cel nou, recapitulând în sine omenirea	29
1.4. Ascultarea este o condiție caracteristică fiecărui membru al Bisericii	33
2. Roadele ascultării	35
Paternitatea duhovnicească în Biserică	37
1. Instituția Părintelui duhovnicesc	37
1.1. Părintele duhovnicesc în spiritualitatea răsăriteană. Caracteristici generale	38
1.2. Slujirile Preotului și ale Părintelui duhovnicesc	45
2. Lucrarea Părintelui duhovnicesc după chipul Tatălui	52
3. Lucrarea ucenicului după chipul Fiului	54
3.1. Trăsăturile ucenicului	57
Imnul chenotic (Filip. 2, 5-11) – temei scripturistic al ascultării	60
1. Întreita chenoză a lui Hristos și corespondentul în viața duhovnicească	65
2. Chenoza Mântuitorului Hristos	67

3. Chenoza omului	69
4. Responsabilitatea omului ca răspuns la chemarea lui Dumnezeu	71
4.1. Pocăința (revenirea, dar și ridicarea), ca răspuns la chenoza lui Hristos	71
4.2. Recapitularea în noi, prin rugăciune smerită, a tuturor oamenilor	74
Sensul ascultării în monahism	77
1. Motivul plecării monahului din lume – călugărul ca dar al lui Dumnezeu	78
2. Ascultarea monahală ca model	85
Paradigme biblice ale ascultării	88
1. Ascultarea lui Avraam (Fc. 12-22)	88
2. Întâlnirea dintre Avraam și Melchisedec (Fc. 14, 18-20)	90
3. Întâlnirea lui Avraam de la Stejarul Mamvri (Fc. 18, 17-19)	93
4. Jertfa lui Isaac (Fc. 22, 1-18)	94
5. Lupta lui Iacov cu Îngerul (Fc. 32, 24-29)	98
6. Rugăciunea din Grădina Ghetsimani (Mt. 26, 36-45; Mc. 14, 32-41)	103
7. Pescuirea minunată – A treia arătare a lui Hristos de după Înviere, de la Marea Tiberiadei (In 21, 2-13)	107
8. Buna Vestire (Lc. 1, 26-38)	109
Supunere, blândețe și libertate în ascultare	113
1. Libertate și ascultare	121
2. Rolul blândeții în ascultare	130
Treptele ascultării	135
1. Prima etapă: Ascultarea trupească	143
2. A doua etapă: Ascultarea duhovnicească	145
3. A treia etapă: Ascultarea de Dumnezeu	147
Legătura dintre ascultare, pocăință și rugăciune	151
Ascultarea în mănăstirile de maici	172
Ascultarea – taina viețuirii în Hristos	195
1. Ascultarea – curăție a minții în Hristos	195
2. Ascultarea – urcuș spre Înviere	201

„Ascultare, răsați în inimile monahilor noștri!”

„Dumnezeu S-a făcut pe Sine Om ca pe om să-l facă Dumnezeu!” Sfinții Părinți au spus în repetate rânduri și în multe feluri acest lucru, și, de fapt, aceasta este esența vieții noastre creștine – Vestea cea Bună pe care Dumnezeu ne-a adus-o nouă, oamenilor. Este iubirea lui Dumnezeu coborâtă pe pământ. Modul în care această iubire devine realitate accesibilă nouă – calea prin care noi, ființe neputincioase și înstrăinate, intrăm în relația de iubire cu Dumnezeu și devenim casnici ai Lui – este *ascultarea*.

Putem spune că ascultarea este scara pe care Patriarhul Iacob a văzut îngerii urcând și coborând. Oare nu sunt monahii considerați îngeri pe pământ și viețuirea monahală nu este numită ea oare viețuire îngerească?

Această imagine, așa cum veți descoperi citind această carte, este admirabil ilustrată în imnul hristologic din capitolul 2 din Epistola către Filipeni.

Autorul explică într-un mod limpede acest lucru, arătând că acest imn nu este altceva decât parcursul pe care Hristos Însuși l-a făcut, pentru ca să-l refacem și noi și astfel să recăpătăm chipul Său.

De aici decurge primul aspect important pe care Părintele Protosinghel Hrisostom îl subliniază prin această lucrare: Ascultarea nu este ceva pământesc, ceva care pornește de la noi spre Dumnezeu, ci, dimpotrivă, este ceva care vine de Sus. Este darul lui Dumnezeu pentru oameni. Este privilegiul dat omului de a purta chipul lui Dumnezeu-Fiul. Prin ascultarea Sa, Fiul lui Dumnezeu Se face Fiul Omului, iar omul devine și el fiu al Celui Preaînalt. Nu sunt mulți care pot înțelege acest lucru. În decursul vremii am constatat că ajung la această cunoștință doar cei care

aleg să se desăvârșească pe această cale a ascultării. Ascultarea e taina lui Hristos. Trebuie să o simți, să te identifici cu ea, cu taina.

Recomand cu căldură citirea acestei cărți, dar cu creionul în mână, așa cum îmi place uneori să spun. Modul în care este alcătuită este inedit. Bazată pe Sfinții Părinți și în mod deosebit pe Sfântul Ioan Gură de Aur, această carte este deopotrivă sistematică și profundă. A te adânci cu mintea și cu inima în citirea acestei cărți înseamnă a te adânci în taina iubirii lui Hristos, Ascultarea de Tatăl. Acolo unde lipsește ascultarea, Hristos nu este la masă și Cina nu mai are binecuvântarea prezenței Lui.

Ne rugăm ca Cel ce S-a făcut ascultător până la moarte și încă moarte pe Cruce (Filip. 2, 8) să ia chip în inimile cititorilor acestei cărți. Fie ca cei care se vor hrăni duhovnicește din merindele acestor pagini să se învrednicească și de cina Stăpânului, a Celui care a făgăduit că „voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine” (Apoc. 3, 20).

Arhim. Melchisedec,
Starețul Mănăstirii Putna

Introducere

Nu putem vorbi despre ascultare ca și cum ar fi una dintre virtuți, fără să aducem un imens deserviciu vieții duhovnicești (privită ca efort continuu de a câștiga asemănarea cu Dumnezeu), în general, și relației omului cu Dumnezeu, în special. Ascultarea este mai mult decât o virtute, cu mult mai mult, pentru simplul fapt că ea nu poate fi asemănată cu nimic aflat pe pământ, nimic omenesc. Ascultarea nu are nimic pământesc, deoarece modelul ei nu este din această lume, deși a existat un moment când ar fi putut deveni mai mult. La început, când Grădina Raiului era așezată în mijlocul Pământului, omul a primit însărcinarea din partea lui Dumnezeu „s-o lucreze și s-o păzească” (Fc. 2, 15), urmând ca prin această lucrare să transforme întreg Pământul într-o astfel de Grădină. Cu toate acestea, menirea omului era mult mai înaltă de atât: prin ascultarea sa, el ar fi trebuit să unească Cerul cu Pământul, văzutul cu nevăzutul, cele inteligibile cu cele sensibile și într-un cuvânt, întreaga Creație cu Dumnezeu Care, pentru că nu putea să-și limiteze iubirea doar la om, a căutat o întoarcere a întregii lumi la Sine. Lucrul acesta l-a dorit realizat prin om¹, pe care l-a „introdus între făpturi, ca cel din urmă, ca o legătură naturală ce mijlocește prin părțile sale între extremitățile universului și aduce în sine la unitate cele

¹ „Dumnezeu vrea ca lumea să fie adusă la Sine printr-un om, prin trupul omenesc devenit mediu deplin transparent al infinitei Sale puteri de viață și de iubire; vrea s-o aducă prin Fiul Său preaiubit, pe Care în acest scop L-a făcut om, pentru ca, prin El, iubirea Sa infinită față de El să o reverse spre toți oamenii și spre lumea cu care sunt solidari prin creație.” (Pr. DUMITRU STĂNILĂ, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, tom 2, col. *Opere complete* 11, Editura Basilica, București, 2018, p. 193).

despărțite prin fire printr-o mare distanță². Aceasta, pentru ca omul, prin unirea prin care toate le adună la Dumnezeu ca la Cauzatorul lor, începând de la despărțirea sa de mai înainte și înaintând apoi prin cele din mijloc, pe rând și treptat, să ia în Dumnezeu – în Care nu este împărțire –, prin unirea cu El, sfârșitul urcușului înalt săvârșit prin toate”³.

Aceasta ar fi fost ascultarea omului și ea ar fi unit Cerul cu Pământul. Omul nu a reușit să-și împlinească ascultarea care-i fusese încredințată de către Tatăl, de aceea Fiul Însuși, Cel Unul-Născut, „Se face om, ca să mântuiască pe omul cel pierdut; unind astfel prin Sine Însuși părțile naturale sfâșiate ale firii universale în totalitatea ei și rațiunile generale manifestate în părți, prin care se înfăptuiește unirea celor despărțite, împlinește marele sfat al

² Sfântul Maxim arată ceva mai înainte – revenind pe larg asupra subiectului în paginile următoare – care sunt aceste *despărțiri* (cinci la număr) pe care omul ar fi trebuit să le depășească și să le unească în sine: „Spun (Sfinții – n.n.) că cea dintâi dintre acestea este cea care deosebește firea creată în general, care a primit existența prin facere, de firea necreată. Căci spun că Dumnezeu a făcut din bunătate strălucitoarea ordine a tuturor lucrurilor; de aceea nu-i este acesteia de la sine vădit ce și cum este. Această neștiință care distinge pe creatură de Dumnezeu o consideră semnul deosebirii. [...] A doua deosebire este cea prin care toată firea care a luat existență de la Dumnezeu se deosebește între inteligibilă și sensibilă. A treia este cea prin care firea sensibilă se împarte în cer și pământ. A patra este cea prin care pământul se împarte în rai și lumea locuită. Și a cincea este cea prin care omul – care este peste toate, ca un laborator ce ține și leagă toate la un loc și mijlocește prin sine în chip natural între toate extremitățile tuturor împărțirilor, fiind introdus între făpturi prin facerea din bunătate – se împarte în bărbat și femeie. Căci el are, în chip natural, prin însușirea părților sale de a fi în relație cu toate extremitățile, puterea de unire, prin mijlocirile între toate extremitățile. Prin această putere completându-se modul creării prin cauză a celor împărțite, omul avea să facă arătată prin sine marea taină a țintei dumnezeiești: unirea armonioasă a extremităților din făpturi între ele, unire ce înaintează în sus, și pe rând, de la cele imediate la cele mai îndepărtate, și de la cele mai de jos la cele mai înalte, sfârșindu-se în Dumnezeu” (SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, EIBMBOR, București, 22006, pp. 388-389).

³ SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, pp. 389-390.

lui Dumnezeu și Tatăl, readunând (recapitulând) toate în sine, cele din Cer și cele de pe pământ, căci în Sine au și fost create”⁴. Aceasta cu atât mai mult cu cât omului căzut, pe măsură ce lucrarea răului câștiga din ce în ce mai mult loc în inima sa, ascultarea îi devenise cu neputință.

Nu putea Tatăl să fie una cu fiul Său dacă acesta rămânea în continuare un fiu risipitor atâta timp cât neascultarea era legea care-l stăpânea. Nu putea Tatăl să-și recapete fiul risipitor dacă nu ar fi plecat în lume după el Fiul cel Bun. Fiul cel *cu adevărat* Bun nu a rămas în casa Părintească nepăsător la durerea Tatălui, ci a plecat în căutarea fratelui Său pierdut. Și tot ca un Fiu Bun, a făcut aceasta ca să aducă bucurie și Tatălui și fratelui Său: fratelui Său i-a făcut bucurie făcându-i darul cel mai de preț – ascultarea, iar Tatălui Său I-a făcut bucurie aducându-l acasă pe fiul care pierdut fusese, înainte, și mort, dar acum era viu și prezent. Înainte era numit risipitor, iar acum *ascultător* și moștenitor! Hristos a venit la noi fiind trimisul Tatălui (In 5, 37; 6, 38-39; 7, 16; 12, 49 etc.), bucurându-Se de încrederea Lui totală (In 5, 20; 14, 9; 10, 30) și ne-a făcut acest dar dumnezeiesc – ascultarea –, ca prin aceasta să fim iarăși primiți ca niște fii și nu ca argați. Acesta este motivul pentru care Sfinții Părinți spun că ascultarea nu este o datorie, ci un *privilegiu*! Aducându-i omului în dar ascultarea, Hristos i-a dăruit acestuia, de fapt, *încrederea* Tatălui.

Principalul scop al acestei cărți este acela de a repune ascultarea pe locul pe care-l merită în viața noastră duhovnicească. Dorim să subliniem încă de la început că ascultarea este departe de a fi un simplu sfat evanghelic, rezervat doar celor care se retrag din lume. Dimpotrivă, ea este o poruncă evanghelică destinată tuturor oamenilor, singurul mod de viațuire autentică în Hristos. Deși în cadrul acestei lucrări ne vom concentra asupra ascultării după cum este (sau ar trebui să fie) înțeleasă și trăită în monahism, facem acest lucru având un motiv foarte bine întemeiat: în tradiția vieții monahale, ascultarea reprezintă piatra

⁴ SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, p. 394.

de temelie a vieții duhovnicești, de aceea ea este mult mai nuanțată, pe măsura efortului depus de către nevoitor în dobândirea ei. De fapt, mănăstirea a rămas singurul loc în care ascultarea este nu doar privită, ci și trăită în felul pe care l-am arătat mai sus. În cazul unui monah, „a fi în ascultare” înseamnă mult mai mult decât o simplă făgăduință depusă (sau *vot* monahal) sau una dintre multele nevoințe mănăstirești. Pentru un adevărat trăitor ascultarea crește până la nivelul la care devine însăși firea lui și, chiar dacă la început el poate să nu înțeleagă pe deplin acest lucru, viețuirea lui conștientă în cadrul mănăstiresc va face ca toate relațiile sale (cu Dumnezeu, cu ceilalți și cu sine însuși) să fie modelate *doar* în funcție de ascultare. De aceea ascultarea în mănăstire comportă atât de multe aspecte, suferind mereu modificări. Putem spune chiar că ascultarea unui monah crește împreună cu el și astfel cu cât monahul arată o ascultare mai sinceră și mai deplină (prin „deplin” înțelegem aici gradul în care monahul se lasă pătruns de ascultare, gradul în care el se predă voii starețului, ca reprezentant *vizibil* al voii *invizibile* a lui Dumnezeu), cu atât acesta se apropie mai repede (și am adăuga aici, „mai sigur”⁵) de desăvârșire. Poate cel mai cunoscut și mai grăitor exemplu în acest sens îl găsim în viața Sfântului Simeon Noul Teolog, care a dobândit vederea luminii dumnezeiești ca rod al ascultării sale de Părintele său, Cuviosul Simeon Evlaviosul, și aceasta chiar la începutul viețuirii sale monahale!

De obicei se consideră că în viața duhovnicească efortul de a-L cunoaște pe Dumnezeu trebuie să premerge unirii cu El, aceasta din urmă fiind „marginea doririlor”. Motivul pentru care se întâmplă acest lucru devine evident dacă ne concentrăm asupra termenului „îndumnezeire”. Cu toate acestea, dacă

⁵ Adică *ferit de pericolul înșelării*, de care celelalte virtuți nu sunt ferite. Îndrăznim să credem că de aceea a numit Sfântul Ioan Scărarul ascultarea „maica tuturor virtuților”: SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, *Scara dumnezeiescului urcuș*, în Filocalia rom., vol. IX, „Epistola de răspuns”, trad., introd. și note de Pr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 2013, p. 59.

urmărim asceza monahilor, vom vedea că aceștia nu-și propun să ajungă la *cunoașterea* lui Dumnezeu, ci la *unirea* cu El. Monahii urmăresc și ei dobândirea cunoașterii, însă nu se axează pe cunoașterea lui Dumnezeu Însuși, ci în special pe *voia* Lui. Singura cunoaștere pe care o caută cu adevărat monahii este aceea dobândită prin smerenie: „Bine este mie că m-ai smerit, ca să învăț îndreptările Tale” (Ps. 118, 71). Cât despre calea dobândirii smereniei, un monah va alege *ascultarea*, pentru simplul motiv că ea este aceea care-l va aduce mai aproape de asemănarea cu Hristos, Care „S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte pe Cruce” (Filip. 2, 8).

Scopul vieții și a nevoinței duhovnicești este unirea cu Dumnezeu, cunoașterea Lui fiind doar o urmare a acestei uniri, este ceva pe care Dumnezeu ne-o dăruiește. În această lucrare ne propunem să arătăm că ascultarea este nu doar calea cea mai scurtă pentru dobândirea acestor lucruri, ci este și *singura* cale. Sfinții Părinți, cei care au avut experiența vederii luminii dumnezeiești, au învățat acest lucru de la Dumnezeu, în mod nemijlocit și ei nu ne-au arătat o altă cale afară de calea ascultării.

Realitățile dumnezeiești și ale iconomiei dumnezeiești (pe care Sfânta Tradiție le desfășoară înaintea ochilor inimilor noastre și care sunt recapitulate în Sfintele Scripturi) sunt cu adevărat realități accesibile experienței celor de dinaintea noastră, a oamenilor duhovnicești, dar și experienței noastre, căci, așa după cum spune Nicolaos Matsoukas, „Realitățile dumnezeiești nu sunt ceva abstract – nici Dumnezeu Însuși, în relațiile Lui intratrinare veșnice –, ci stări întrupate ca mod de viață”⁶.

Sfântul Apostol Pavel ne spune că adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu este un dar venit din partea Lui, nu este rodul unui efort personal. Cu alte cuvinte, acest proces de cunoaștere nu pornește de la noi, ci de la Dumnezeu. Noi trebuie doar să ne deschidem inimile și să ne lăsăm în mâna lui Dumnezeu,

⁶ NIKOLAOS A. MATSOUKAS, *Istoria filosofiei bizantine*, trad. de Pr. Constantin Coman și Nicușor Deciu, Editura Bizantină, București, 2011, p. 37.

arătându-ne și disponibilitatea și dorința de a-L primi (adică exact ceea ce face un ascultător!): „Iar dacă i se pare cuiva că cunoaște ceva, încă n-a cunoscut cum trebuie să cunoască. Dar dacă iubește cineva pe Dumnezeu, acela este cunoscut de El” (I Cor. 8, 2-3). Faptul că acești Părinți au avut experiența directă, nemijlocită a acestor stări, ne spune că Însuși Dumnezeu a fost Acela Care a venit la ei, comunicându-li-Se pe Sine acestora, de aceea, urmând cuvântului Sfântul Apostol Pavel, suntem încredințați că acești mari trăitori au gustat din adevărata cunoaștere.

Prin urmare, cunoașterea lui Dumnezeu este indisolubil legată de experiența duhovnicească a relației personale, nemijlocite cu El. Prin aceste cuvinte nu am făcut altceva decât să definim viața duhovnicească în esența ei, punând semnul egal între cunoaștere și experiența personală sau trăirea concretă a relației cu Dumnezeu. De fapt, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, scopul vieții duhovnicești este intrarea într-o relație de iubire cu Dumnezeu: „[...] nici izbăvirea de gheenă, nici câștigarea Împărăției Cerurilor nu ar putea fi ceva mai mult decât o asemenea dragoste de care vorbesc eu, adică decât dragostea pentru Hristos, fiindcă a iubi pe Hristos și în același timp a fi iubit de El, este mai presus de orice”⁷. Această relație, spune mai departe Sfântul Ioan Gură de Aur, nu este rodul cunoașterii raționale, ci a experienței directe: „Care minte omenească ar putea oare să ne reprezinte deplin și întocmai fericirea unui astfel de suflet binecuvântat? Desigur că nici o minte, ci singură experiența directă a acestei supreme fericiri”⁸.

Dar vederea duhovnicească, ca principiu gnoseologic, nu este strict o urmare a experienței duhovnicești, ci poate fi și rod al ascultării. Astfel, cel care este în ascultare de un părinte duhovnicesc poate primi rodul vederii duhovnicești a părintelui

⁷ SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, cap. IX, trad. de PS Teodosie Atanasiu, Editura Christiana, București, 2005, p. 162.

⁸ SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Epistola către Romani...*, p. 163.

său: „Tot astfel, deci, a vedea pe Dumnezeu cu mintea și a-L cunoaște mai presus de minte prin negație se poate întâmpla și celor ce au experiat pentru scurt timp vederea Lui, ca și celor ce nu și-au ridicat spre El ochiul acela mai presus de minte al unirii, *dar ascultă de cei ce și l-au ridicat*. Dar vederea celor din urmă nu e unire”⁹.

Părinții (Sfântul Grigorie Palama și cei dimpreună cu el) care au semnat *Tomul Aghioritic* ne-au transmis două lucruri importante pentru problema care ne interesează:

1. singura cale de adevărată cunoaștere a lui Dumnezeu este trăirea nemijlocită a relației cu El;

2. experiența Părinților ne poate fi transmisă de către aceștia, lucru pe care l-am arătat și mai sus: „Acestea le-am învățat din Scripturi; acestea le-am primit de la părinții noștri; acestea le-am cunoscut prin puțina noastră cercare”¹⁰.

Nu putem, așa cum am arătat mai sus, să vorbim despre ascultare ca despre ceva omenesc. A vorbi despre ascultare este același lucru cu a vorbi despre Fiul lui Dumnezeu Cel Întrupat pentru dragostea Tatălui și înseamnă a vorbi despre ceva care nu se ridică din pământ, ci care, dimpotrivă, se coboară din Cer. *Ascultare* este ceea ce au primit în mod direct Părinții noștri de la Dumnezeu, este firul care îi leagă veșnic de Tatăl. „A fi în ascultare” înseamnă să fii conectat la acest fir care coboară de la Tatăl prin Fiul în lume. De aceea noi îi numim Părinți pentru că s-au făcut cu adevărat fiii Tatălui prin unirea cu Fiul Unul-Născut și știm că Tatăl sălășluiește și strălucește cu adevărat doar în Fiul.

⁹ SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, „Cuvânt pentru cei ce se liniștesc cu evlavie”, în *Filocalia rom.*, vol. VII, trad., introd. și note de Pr. D. Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999, p. 340. Pr. Stăniloae prezintă astfel acest aspect al vederii duhovnicești: „E cunoscut nu numai de cei ce l-au văzut mai înainte, ci și de cei ce nu l-au văzut niciodată. Dar cei dintâi îl cunosc pe baza experienței vederii, pe când cei din urmă prin ascultare de aceia. Deci nu numai prin simpla teologhisire rațională. Chiar aceasta are nevoie de credință” – Pr. D. STĂNILOAE, nota nr. 166 la SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, „Cuvânt pentru cei ce se liniștesc...”, p. 340.

¹⁰ „Tomul Aghioritic”, în *Filocalia rom.*, vol. VII, p. 418.

Un impediment în calea cunoașterii care vine din experiența unirii cu Dumnezeu este, cu siguranță, lipsa noastră de experiență duhovnicească, dar, după cum am amintit mai sus, răspunsul la această provocare îl găsim tot în tema lucrării noastre, adică în ascultare. Cunoașterea care vine din trăirea unirii cu Dumnezeu ne este accesibilă și nouă, celor care nu avem o astfel de experiență, prin ascultare față de cei de dinaintea noastră – care au avut-o – și prin credință. Ascultarea ni se revelează astfel ca fiind mai mult decât o virtute, iar textele patristice pe care le vom reproduce în această lucrare, ca și recursul la tradiția vieții monahale, vor confirma cu prisosință acest lucru.

Ascultarea în viziunea Părinților trezvitori (niptici)

Părinții numesc ascultarea „Taina vieții duhovnicești”, care se dezvăluie în toată profunzimea ei doar în Duhul Sfânt și care constă pentru cel ce o săvârșește în „a învăța să facă Voia lui Dumnezeu, spre a pătrunde în sfera Voii dumnezeiești și, astfel, a se împărtăși de Viața dumnezeiască”¹¹ și deci a se îndumnezei.

Ascultarea este singura cale de a reveni la starea cea dintâi. Sfântul Ioan Scărarul spune: „[...] nu poate să se întoarcă nimeni decât pe poarta pe care a ieșit”¹², de aceea, pentru că neascultarea a fost aceea care a întrerupt drumul omului spre asemănarea cu Dumnezeu, nu este o altă cale de a reveni pe acest drum. Cel Care reface în mod desăvârșit acest drum, este Hristos Care ne deschide tuturor calea către Înviere: „Că de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Căci, precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia” (I Cor. 15, 21-22).

Drumul apropierii de Dumnezeu este cea cărare îngustă care are ca început lepădarea de tot de ceea ce este lumesc (trupesc) și deci străin de Dumnezeu, având ca finalitate intrarea în camera de nuntă sau căștigarea asemănării cu Dumnezeu. În tradiția ascetică, unirea voii omului cu voia lui Dumnezeu este considerată suprema înțelepciune, lucrarea în măsură să-l așeze pe nevoitor în odihna lui Dumnezeu:

Întrebat-a un frate pe un părinte iscusit, zicând: Rogu-te, părinte, spune-mi, care faptă este mai folositoare și mai odihnitoare

¹¹ ARHIM. SOFRONIE SAHAROV, *Despre temeiurile nevoinței ortodoxe*, trad. de Ierom. Rafail, Tipografia Episcopiei Ortodoxe Române a Albei Iulia, Alba Iulia, 1994, p. 60.

¹² SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, *Scara*, cuv. I, cap. 22, p. 73.

omului? Răspuns-a lui bătrânul: Fiule, fapta cea mai folositoare și mai odihnitoare omului este aceasta: Unirea voii omului cu voia lui Dumnezeu!¹³.

„Odihna” de care se vorbește mai sus înseamnă „așezarea” tuturor lucrurilor în rostul pe care Dumnezeu l-a pus în ele și revelarea gândului lui Dumnezeu în Creație, astfel încât El să fie „totul într-o parte” (I Cor. 15, 28). Pentru om cea mai scurtă cale către acest lucru este *ascultarea*, care devine pentru el premisa cunoașterii și a unirii cu Dumnezeu.

1. Caracteristicile ascultării

În nevoințele duhovnicești ale Părinților niptici, se pot distinge mai multe metode sau căi, în funcție de virtuțile urmărite și, în final, de harismele dobândite, făcându-se chiar o clasificare (care totuși nu ar trebui înțeleasă ca o ierarhizare) a nevoitorilor. Astfel, sunt Părinți care s-au numit *postnici* (sau postitori), *achimiți* (sau neadormiți), *stâlpnici*, zăvorâți ș.a.m.d. Unii au „ținut” (au urmărit) tăcerea și isihia, alții au împletit lucrul mâinilor cu tăcerea buzelor, fiecare alegând câte un cuvânt (sau o poruncă) lăsat de Hristos în Scripturi, adecvat propriei sale măsuri, silindu-se să-l împlinească pe acela toată viața. Este emblematică expresia folosită de acești Părinți: „De când m-am făcut călugăr (sau *de când am ieșit în pustie*), m-am silit pe mine să...”. Punctul comun al tuturor nevoințelor este fără îndoială măsura împlinirii acestora, care nu este alta decât desăvârșirea. Un nevoitor, alegând o anumită cale, caută s-o împlinească pe aceasta cu mult mai multă acrivie decât pe celelalte, dar, desigur, fără a le părăsi. Intervine așadar o ierarhizare în fiecare nevoință. După cum am subliniat la începutul lucrării, ascultarea face notă aparte; ea nu se poate număra printre nevoințele duhovnicești, deoarece ar însemna să fie considerată mai prejos decât altele. Un alt motiv pentru

¹³ *Patericul egiptean*, cap. XI, „Pentru răbdare”, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004, pp. 338-339.

care nu putem face această „comparație” este și acela că ascultarea are două caracteristici imutabile, care sunt depline doar dacă sunt împlinite simultan:

1. ascultarea trebuie făcută de către toți;

2. ascultarea trebuie făcută în mod desăvârșit: „Părinții numesc cântarea armă; rugăciunea, zid; lacrima neprihănită, baie. Iar fericita ascultare au socotit-o mărturisire (mucenicie¹⁴), fără de care nimeni din cei împătimiți nu va vedea pe Domnul”¹⁵.

Aceste două caracteristici arătate mai sus sunt considerate a fi definitorii pentru ascultare, însă Părinții au fost mult mai nuanțați în descrierea ei. Vom enumera în cele ce urmează doar câteva dintre aspectele ascultării, așa cum le găsim în scrierile niptice.

1.1. Ascultarea este în sine cea mai mare jertfă, calea cea mai scurtă către mântuire și premisa cunoașterii lui Dumnezeu

Jertfele Vechiului Testament, fiind doar o prefigurare a jertfei Mântuitorului Hristos, nu pot ajunge la dimensiunile atinse în Noul Testament. Pentru că Cel care Se aduce ca jertfă este Însuși Fiul lui Dumnezeu, fiind în același timp și „Fiul Omului”, moartea Sa devine gestul de iubire absolută pe care Fiul îl face Tatălui. Iubirea Tatălui față de oameni și dorința Lui ca oamenii să scape din robia morții în care i-a aruncat neascultarea nu putea să treacă decât printr-o jertfă; cu cât mai mare iubirea, cu atât mai mare jertfa! (cf. In 3, 16: „Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică”). Iubirea deplină cere libertate desăvârșită, de aceea mișcarea de coborâre în lume l-a

¹⁴ Adaosul Pr. Stăniloae, care explică: „Căci nu numai cei ce au primit moartea pentru Hristos sunt martiri (martori), ci și cei ce mor pentru păzirea poruncilor Lui” (n.s. 110, p. 106).

¹⁵ SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, *Scara*, cuv. IV, cap. 10, p. 106.

aparținut Fiului, fiind așadar un gest de iubire din partea Lui. Este prin urmare o chestiune de relație: Iubirea Tatălui față de lume este întâmpinată de iubirea Fiului, iar această întâlnire a iubirilor, poartă numele de *ascultare* (în termenii noștri omenești¹⁶).

Datorită faptului că această ascultare este indisolubil legată de relație, rezultă că iubirea (înțeleasă ca stare de jertfă de-sine-dăruitoare), împreună cu toate cele care decurg din ea sunt dăruite și celor care își asumă împreună cu Hristos jertfa proprie a ascultării¹⁷. Acest lucru se poate vedea cel mai bine în mucenicia Sfinților care I-au urmat lui Hristos. Sfinții Cuvioși au ridicat urmarea lui Hristos la un alt nivel, centrându-se mai mult pe dobândirea calității de fii, bazându-se astfel mai mult pe jertfa ca dăruire de sine a fiului față de Tatăl. Pentru că Hristos în ascultarea Sa rămâne în același timp și Dumnezeu și om, El aduce ca dar de jertfă „tot ce poate fi mai scump lui Dumnezeu Tatăl și prin aceasta primește ca răspuns toată iubirea pe care o poate primi un Fiu de la Tatăl Său, pe seama umanității Sale prin care se aduce jertfă, dar și pe seama umanității tuturor, pentru care Se aduce”¹⁸. Iată de ce Sfinții Părinți legând ascultarea de moarte o leagă în mod necesar și de jertfă, ceea ce face ca ascultarea să devină „jertfa iubirii supreme”¹⁹. Văzută și în Vechiul Testament mai presus

¹⁶ Ne referim aici la „iconomie”, adică la toată lucrarea lui Hristos de mântuire a lumii, adică de tot ce ține de Întrupare și ce a urmat după aceasta. Prin urmare, nu putem să folosim termenul de „ascultare” – așa după cum îl înțelegem și folosim noi –, aplicându-l Fiului lui Dumnezeu, decât referindu-ne la El ca la Dumnezeu-Omul, pentru că nu vrem să se înțeleagă în nici un fel și aspectul de supunere care, în ceea ce ne privește pe noi oamenii și relația noastră față de Dumnezeu, este absolut necesară, dar care lipsește din relația intratrinitară dintre Tatăl și Fiul.

¹⁷ PR. DUMITRU STĂNILOAE, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, col. *Opere complete* 5, Editura Basilica, București, 2013, p. 724: „Hristos, ca jertfă de Sine a Fiului adusă Tatălui, stăruie conștient în dragostea culminantă față de Tatăl, bucurându-Se cu aceeași dragoste culminantă de primirea ei de la Tatăl împreună cu toți cei care se alătură stării Lui de jertfă, împărtășindu-se de ea. În această stare, simte revărsându-se în El ca om, neîncetat, toată viața dumnezeiască, pe care o face să curgă și în toți cei ce mor cu Sine”.

¹⁸ PR. D. STĂNILOAE, *Chipul nemuritor...*, p. 725.

¹⁹ Este exprimarea Părintelui D. Stăniloae, în *Chipul nemuritor...*, p. 725.

decât „jertfa și arderile de tot” (I Rg. 15, 22-23), ascultarea își găsește adevărata dimensiune în creștinism, în general, și în monahism, în special, deoarece în viața de mănăstire este considerată piatra de temelie a întregii nevoițe sau cununa desăvârșirii, fiind privită ca o „mucenicie albă”: „Căci tăierea voii proprii e ca o vărsare a sângelui și se socotește de Dumnezeu omului ce nu-și face voia lui ca o jertfă. Și, de fapt, ea este o ispravă a omului înțelept și virtuos și desăvârșit”²⁰.

Cel care face ascultare înțelege că nu o face numai până la moarte, ci dincolo de ea; înțelege că ascultarea este cea care-l trece dincolo de moarte: „Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață” (In 5, 24). Ascultătorul se ridică astfel deasupra morții, sau mai bine zis moartea nu mai are nici o putere asupra lui, pentru că el rămâne în unire cu Hristos Care este Viață (cf. In 5, 26: „Căci precum Tatăl are viață în Sine, așa I-a dat și Fiului să aibă viață în Sine”), intrând alături de El în Împărăția Cerurilor. Este, într-un anumit fel, împlinirea cuvântului pe care Hristos i l-a spus Apostolului Petru: „Dacă nu te voi spăla, nu ai parte de Mine!” (In 13, 8). Această parte de care vorbește Hristos nu este altceva decât sălășluirea împreună cu El în Împărăția Cerurilor (cf. In 17, 24: „Voiesc ca unde sunt Eu, să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat”): „Deci cel ce caută viață veșnică caută să păzească cuvântul Lui până la vărsarea sângelui în tăierea voii sale. Iar cel ce caută voia sa, care nu place lui Dumnezeu, nu are parte cu Hristos”²¹.

Părinții spun că nevoitorul își urmează drumul către îndumnezeire, „zidind pe desăvârșita și preacinstita ascultare, ca pe o

²⁰ CUVIOSUL ISAIA PUSTNICUL, „Fragmente din cuvintele Avvei Isaia”, F. 124a-132a, în *Filocalia rom.*, vol. XII, trad., introd. și note de Pr. D. Stăniloae, EIBMBOR, București, 2017, p. 360.

²¹ SFINȚII VARSANUFIE ȘI IOAN, „Scrisori duhovnicești”, Răspunsul 583, în *Filocalia rom.*, vol. XI, trad., introd. și note de Pr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 2016, p. 691.

temelie tare și neclintită, clădirea mult vestită a întregii case, adică liniștea (isihia) îndumnezeitoare”²². Mai mult chiar, ascultarea este privită ca fiind suma tuturor nevoințelor, fiind singură în stare să-l ridice la Ceruri pe cel care o înfăptuiește:

O cale mai scurtă spre împărățiile de sus, prin scara cea mică a virtuților, nu este decât omorârea celor cinci patimi ce se împotrivesc ascultării, adică omorârea neascultării, a împotrivirii în cuvânt, a voinței de a-și plăcea lui însuși, a îndreptățirii de sine și a părerii stricăcioase de sine. Căci acestea sunt mădule și părți ale dracului răzvrătit care înghite pe cei mincinoși dintre ascultători și-i trimite balaurului din adânc. Neascultarea este gura iadului, împotrivirea în cuvânt este limba lui subțire, ca o sabie; plăcerea de sine sunt dinții ascuțiți de tocilă; îndreptățirea de sine este pieptul lui; iar părerea de sine, care trimite în iad, este duhnirea pântecelui lui a toate mișcător. Cel ce biruie pe cea dintâi, prin ascultare le-a tăiat pe celelalte dintr-o dată și urcă degrabă la ceruri printr-o singură treaptă. Lucrul cu adevărat minunat și dintre cele mai negrăite și mai neînțelese este că Domnul ne-a dăruit, prin iubirea Sa de oameni ca, printr-o singură virtute, adică prin ascultare, să urcăm înainte de vreme la ceruri, precum dintr-o singură neascultare am coborât sau coborâm la iad²³.

Atât de multă putere are ascultarea, spun Părinții, încât nu numai că-l ridică pe nevoitor deasupra ispitelor, ci îl și face de neînving, lucru care nu a mai fost spus despre o altă virtute, afară poate doar de smerenie²⁴ (însă și despre aceasta din urmă

²² CALIST și IGNATIE XANTHOPOL, „Cele 100 de capete”, cap. 15, în *Filocalia rom.*, vol. VIII, trad., introd. și note de Pr. D. Stăniloae, Editura Humanitas, București, 2002, p. 43.

²³ SFÂNTUL GRIGORIE SINAITUL, „Capete după acrostih”, cap. 121, în *Filocalia rom.*, vol. VII, pp. 143-144.

²⁴ „Zis-a Avva Antonie: Am văzut toate cursele vrăjmașului întinse pe pământ, și suspinând am zis: oare cine poate să le treacă pe acestea? Și am auzit glas spunându-mi: smerenia!” – *Patericul egiptean*, „Pentru Avva Antonie”, cuv. 9, p. 8.

s-a spus că se naște tot din ascultare): „Iar dacă va veni asupra ta vreo furtună și vreo clătinare, acestea vor fi pe măsura neascultării tale. Căci pe cel ce ascultă cu adevărat nici diavolul însuși, spun Părinții, nu-l poate vătăma”²⁵.

Puterea vine (lucru bine-cunoscut de altfel) însoțită de o mare responsabilitate și astfel nevoitorul trebuie să se mențină pe sine în acea trezvie care să nu-i îngăduie nici o părere proprie, căci asta ar însemna ieșire din ascultare, ceea ce în nevoința ascetică este echivalent cu a cădea în mândrie și a fi lăsat pradă tuturor patimilor, fără deosebire. De aceea monahul știe că singurul lucru de care trebuie să se teamă este neascultarea, adică de împlinirea voii proprii:

Toți câți străbateți marea aceasta uriașă, plutind înălțați pe umerii altora, cunoașteți că ați pornit să străbateți un drum scurt și aspru având pe el puțința unei singure rățaciri: ea se numește rânduiala de sine (idioritmia). Cel ce a lepădat-o cu totul pe aceasta în alegerea celor ce i se par bune și duhovnicești și plăcute lui Dumnezeu a ajuns la țintă, înainte de a fi pornit la drum. Căci ascultarea stă în a nu crede sieși în cele bune până la sfârșitul vieții²⁶.

Cel care urmează voii proprii a ieșit cu totul din rânduiala în care l-a așezat Dumnezeu, ba chiar Părinții îl așază (mai bine zis el singur s-a așezat acolo) în ceata dracilor, arătându-se chiar mai rău decât aceștia, deoarece prin mândria care se naște din idioritmie, el își provoacă sieși un rău pe care nici măcar aceia nu reușesc să-l egaleze: „Mândria este mărul putred pe dinăuntru, dar pe dinafară strălucitor de frumusețe. Călugărul mândru nu va avea nevoie de drac. Căci el însuși își este drac și vrăjmaș ce se războiește cu sine”²⁷.

Cunoașterea lui Dumnezeu devine nu atât o condiție, cât mai ales o caracteristică (sau un rezultat) a ascultării. Dacă cineva

²⁵ CALIST ȘI IGNATIE XANTHOPOL, „Cele 100 de capete”, cap. 15, p. 38.

²⁶ SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, *Scara*, cuv. IV, cap. 6, pp. 104-105.

²⁷ SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, *Scara*, cuv. XXII, cap. 25, p. 331.